

Politika k zešílení

Vládní krize očima psychiatra: Jak nám politici deformují duši

Dění na naší současné politické scéně znechucuje lidi natolik, že se stále důrazněji ozývá otázka, zda již nejde o patologické jevy a zda celková atmosféra v zemi může mít negativní dopad na duševní zdraví obyvatelstva. Povrchně by se dalo říci, že paranoidní nastražení, slidičství, bájná lhavost, nesmyslné mystifikace, glorifikace byznysu, nevyzrálých blondýn a majetku, jakož i hašteřivost, nesusouřadnost, hist-

podnětům, naší odolnost vůči nepříznivému osudu, naši regenerační schopnost, naše emoční rozpoložení, a tedy mezilidské vztahy, náš imunitní systém, a tedy naše celkové zdraví.

Sebevražda jako ukazatel

Takové předpoklady by však bylo třeba dokázat. Údajů, jež by mohly posloužit k rozklíčování podílu našich genů (vrozené vlohy) a prostředí (infekce, toxiny,

z nichž nejdůležitějšími jsou míra religiozity (čím více zbožnosti, tím méně sebevražd), rozvodovost, nezaměstnanost, spotřeba tvrdého alkoholu (vše v přímé úměře) a částečně geografie (ochranný účinek slunce?) a spotřeba antidepressiv (čím větší, tím méně sebevražd). Všechny tyto (a jiné) vlivy se v různých společenstvích podílejí na míře sebevraždění v různé proporcí. Někde převažuje kladný vliv náboženství, jinde třeba záporný vliv vodky.

České země měly míru sebevraždění vždy poměrně vysokou. Stoupala až do první světové války, během které klesla (za války lidé zabíjejí více jiné než sebe). Pak stoupala až do prvního rekordního vrcholu souvisejícího s velkou hospodářskou krizí okolo roku 1930. S prosperitou, ale paradoxně i válkou, klesala. Po druhé světové válce stoupla vinou kolektivizace zemědělství, zejména na venkově (ztráty majetku, existence). Pak opět klesala, aby stoupla po okupaci sovětskou armádou, počátkem „normalizace“ kolem roku 1970, tentokrát ve velkých městech, zejména v Praze (ztráty existencí). Poté sebevraždění u nás klesala, s přechodným menším zubem po revoluci (přenos zodpovědnosti ze státu-tatíčka na jednotlivce). Od té doby je celkem stabilní a pohybuje se nyní ve středním pásmu, zhruba 15 na 100 tisíc obyvatel na rok, výrazně vyšší je u mužů než u žen.

Příklad sebevraždění naznačuje, že společenské vlivy, zejména zmařený úsilí - frustrace, na naše duševní zdraví vliv mají, ale pouze do určité míry a pouze přechodně. Ukazují to i epidemiologické údaje o výskytu duševních poruch, jako je schizofrenie či bipolární porucha, jež jsou poměrně stabilní napříč politickými systémy, na severu, na jihu, v bohatých i v chudých zemích. Jiné, například neurotické, závisí na způsobu života více. Náročná životní situace, jež cestou frustrace a stresu zvyšují riziko onemocnění nejen některými duševními, ale i mnohými tělesnými chorobami, mohou být jak individuálního rázu (úraz, ztráta blízké osoby, ztráta zaměstnání, závažná choroba), tak skupinového (nedostatečná výživa v určitých oblastech, například nedostatek jodu na horách, katastrofy jako záplavy, země-

▲ ŠPATNÉ VZORY. Politická reprezentace je identifikačním vzorem, který nás formuje. Ztráta respektu k ní pak ústí v patologický odpor k řádu a hodnotám, vysvětluje psychiatr Cyril Höschl, jakou stopu vládní krize zanechá.

ronství, zvýšená konzumace alkoholu, ztráta morálních zábran, infantilní tužby a projevy, drobné i velké krádeže, zkrátka to vše, co nám vrcholná politika nyní zhusta předvádí, skutečně je mnohdy za hranicí historicky a kulturně vytyčené normy. Tento patologický displej nevyhnutelně spoluvytváří společenskou atmosféru v zemi, jež - podobně jako počasí nebo hospodářská situace - nastává na naší vnímavost vůči těm či oněm

rodina, práce, politika) je - zejména v posledním jmenovaném případě - nemnoho. Nicméně i tak lze ukázat, že společenské změny mají na zdraví vždy jen přechodný vliv, jenž způsobí ve vývojovém trendu zub, který je časem vyrovnán. Sledujeme-li například vztah sebevraždění (na niž se do značné míry podílí neléčená či špatně léčená deprese) ke společenským poměrům, zjistíme, že tento fenomén je výslednicí několika činitelů,

třesení, uragány, tsunami, terorismus) nebo celospolečenského (velká hospodářská krize, válka, nesvoboda, politická nestabilita).

Nenápadný efekt

Naše současná situace je ze všech myslitelných zel (nesvoboda, útisk, bída a hlad, zemětřesení, tsunami) to nejmenší. Její efekt je však o to vleklejší, oč je nenápadnější. Politická scéna totiž do značné míry odráží stav společnosti, jež ji generuje (*národ má takovou vládu, jakou si zaslouží*). Politická reprezentace si však z dob monarchie přinesla navíc i jiné úlohy než pouze vykonávat moc a obsluhovat státní správu. Je svou viditelností též identifičným vzorem, příkladem mravů, podobně jako v rodinném měřítku otec či matka nebo pan učitel, o zpěvácích a hercích nemluvě. Identifikace je jednou z důležitých technik vyrovnávání se s náročnými situacemi. Rejstřík těchto vyrovnávacích technik, jež jsme si osvojili, definuje naši osobnost. Politici tedy hrají v tomto smyslu důležitější roli, než jsme ochotni jim připustit. Jestliže nyní vytvářejí za pomoci médií neodbytný dojem,

že politik je cosi jako zloděj, korupčník, mafián a zločinec, který buď byl, nebo bude souzen (Silvio Berlusconi, Jacques Chirac) či po právu vězněn (bývalý ministr financí Ivo Svoboda), deformují tak utváření našich osobností, případně se pro nás stávají jako vzory nepřijatelní, asi jako odvržený otec-alkoholik. Trvá-li takový stav déle, je přece jenom duševní zdraví národa v tom nejširším smyslu do jisté míry ohroženo.

Ztráta respektu ke vzorům zachvacuje posléze všechny úrovně a ústí v patologický odpor k autoritám, k řádu a k tradičním hodnotám. „Negativní energie“ má tendenci se iracionálně šířit, postihovat běžné mezilidské vztahy a kontaminovat naši každodennost. Jedním z důsledků je ztráta motivace o něco se snažit. Reakcí může být únik do soukromí, rezignace na vyšší cíle, ztráta smyslu života coby participace na společné „polis“. Tím se ovšem negativní kruh začaruje a politika z takového podhoubí generovaná a zdola nedostačivě kontrolovaná dále degeneruje. Chabou útechou nám budiž, že toto vše zdaleka není jen české specifikum. Belgie už téměř rok není schopna sestavit vládu

a v mnoha zemích jsou u moci šašci k pohledání.

Obří ztráty

Naše naděje je v nečekaných záchranných mechanismech složitých systémů, jakým společností nepochybně je. Trefně to kdysi vystihl Ludvík Vaculík: „*Je otázka, zda v člověkově vědomí nejsou jakési – řeknu to velmi přibližně – dráždivé receptory vnímavé speciálně pro sociální skutečnosti. A tenze těchto receptorů se mění závisle na úhozech, jimiž sociální skutečnost do nich buší. Čili chápejte, nezáleželo by vlastně na tom, jaké poměry opravdu jsou, ale na tom, kolik vnímavosti ze své celkové vnímavosti můžeme jim věnovat.*“ (Vítězství nejskvělejší, 1969).

Naše psychika se s politickými poměry jistě nějak vyrovná. Je jenom veliká škoda, že to bude za cenu obrovských „krevních ztrát“, promarněných šancí, odlivu mozků, ztracených investic a blbé nálady, jíž odolají jen ti největší optimisté. Snažme se k nim patřit, neboť nejen skutečnost hněte naši mysl, nýbrž i obráceně. **Cyril Höschl ■**

Autor je psychiatr, šéf Psychiatrického centra

Praha a vysokoškolský pedagog ▶